

Univerza na Primorskem
Fakulteta za turistične študije – Turistica

Zaključni projekt

ETIČNA NAČELA PROSTOVOLJSTVA KOT VODILO
ZA TURISTIČNO DELOVANJE PROSTOVOLJSKIH
ORGANIZACIJ

Špela Lausegger

Univerza na Primorskem
Fakulteta za turistične študije – Turistica

Zaključni projekt

ETIČNA NAČELA PROSTOVOLJSTVA KOT VODILO
ZA TURISTIČNO DELOVANJE PROSTOVOLJSKIH
ORGANIZACIJ

Izdelal: Špela Lausegger

Mentor: mag. Šarolta Godnič Vičič, viš. pred.

Portorož, avgust, 2017

ZAHVALA

Iskreno bi se rada zahvalila vsem, ki so mi pomagali na moji poti do zaključka izobraževanja na UP FTŠ Turistici in pri oblikovanju tega zaključnega projektne delo. Najprej se želim zahvaliti moji materi Ani za neskončno ljubezen, podporo in odrekanja, ter bratom Anžetu, Žigu in Roku za toplino in radosti. Vsi ste mi pomagali skozi vsa ta študijska leta in težke čase, čeprav smo bili drug od drugega večinoma oddaljeni več kot 200 kilometrov. Vaša podpora mi pomeni neizmerno veliko. Vem, da se vedno lahko zanesem na vas in da bo tudi v prihodnosti tako.

Pravtako se srčno zahvaljujem tudi mojim prijateljem, ki so mi vseskozi stali ob strani: Kristini za ure in ure motivacijskih pogovorov; Brigiti za občasno trdnejšo spodbudno besedo ali drugače rečeno spodbudno "brco v rit"; Dominiki za sproščanje ventilov, ko se je bilo v moji glavi vsega preveč; ter drugim, ki so skozi leta hranili moje navdušenje do prostovoljskega dela, potovanj in razmišljanja s svojo lastno glavo.

Za navdih in spodbudo pri izboru teme zaključnega projekta gre zahvala gospodu Sašu Kroneberggerju, ki me je spomnil kje je moja pot nekoč bila in kam se lahko zopet napotim po končanem šolanju.

Mentorici Šarolti Godnič Vičič pa se želim zahvaliti za vso ponujeno podporo, svetovanje, usmerjanje in zaupanje, ki sem ju bila med pisanjem naloge deležna. Kljub temu, da bi Vam lahko zastavila nekaj več vprašanj glede oblikovanja končnega izdelka tekom mojega pisanja, mi je bila misel, da ste mi vedno na razpolago v veliko uteho. Še enkrat hvala, da ste mi omogočili in me usmerjali v pisanju o temi, ki mi je ljuba in se mi zdi pomembna za nadaljni razvoj turističnega gospodarstva, ter z mano delili navdušenje.

Vsem trem intervjuvancem in organizacijam, ki jih zastopajo pa se zahvaljujem za pripravljenost do sodelovanja in za prispevanje pomembnih ter navdihujočih misli, ki so konec koncev tudi ključni sestavni del te naloge

Hvala.

PODATKI O ZAKLJUČNEM PROJEKTU

Avtor:	Špela Lausegger
Naslov:	Etična načela prostovoljstva kot vodilo za turistično delovanje prostovoljskih organizacij
Kraj:	Portorož
Leto:	2017
Število strani:	31
Število prilog:	1
Mentorica:	mag. Šarolta Godnič Vičič, viš. pred.
Lektorica:	Maja Bajd
Ključne besede:	Prostovoljski turizem/Etična načela/Pošiljajoče organizacije
UDK:	338.48:005.966.2
Avtorski izveček:	<p>Prostovoljski turizem je dandanes vse bolj popularen med turisti. Pretekle raziskave so večkrat povelečevale pozitivne učinke prostovoljskega turizma, vendar se zadnja leta kaže, da tudi ta alternativna vrsta turizma ni zgolj pozitivna. Ta naloga v ospredje postavlja etična načela, ki jih definira Zakon o prostovoljstvu, s ciljem, da ugotovi, kako se ta načela odražajo v praksi ponudnikov programov prostovoljskega turizma. S pomočjo polstrukturiranih intervjujev s predstavniki treh nevladnih prostovoljskih organizacij v Sloveniji naloga ocenjuje pomembnost upoštevanja etičnih načel prostovoljstva iz Zakona o prostovoljstvu, ki ga Slovenija kot ena izmed redkih držav ima, in išče možne rešitve za zmanjšanje negativnih vplivov prostovoljskega turizma na lokalne skupnosti, ki gostijo prostovoljce. Pošiljajoče organizacije imajo namreč največji vpliv na vključevanje etičnih načel v programe prostovoljskega turizma in s tem tudi na vplivanje na lokalno skupnost.</p>

FINAL WORK DATA

Author: Špela Lausegger

Title: Ethical principles of volunteering as guidelines for the activities of volunteer tourism organisations

Location: Portorož

Year: 2017

No. of pages: 31

No. of appendices: 1

Supervisors: mag. Šarolta Godnič Vičič, viš. pred.

Lector: Maja Bajd

Key words: Volunteer tourism/Ethical principles of volunteering/Sending organisations

UDK: 338.48:005.966.2

Abstract: Volunteer tourism has been growing in popularity, especially amongst the middle and upper classes. Despite fairly extensive past research which examined and glorified the benefits of volunteer tourism, the experts are starting to become aware of the negative impacts of this alternative niche of tourism. This paper sets focus on Slovenia's Law of Volunteering (2011) and its implications for the providers of volunteer tourism programs, the so-called sending organisations. With the help of semi-structured interviews with three representatives of non-governmental volunteer organisations in Slovenia, this paper assesses the importance of the ethical principles of volunteering set in the Law of Volunteering and searches for possible solutions that would reduce adverse consequences of volunteer tourism on local communities. It focuses on the impacts of sending organisations on ethical aspects of volunteer tourism and local communities.

KAZALO VSEBINE

UVOD	1
1 TEORETIČNA IZHODIŠČA	3
1.1 PROSTOVOLJSKI TURIZEM.....	3
1.2 PROSTOVOLJSKI TURIZEM V SLOVENIJI	8
2 RAZISKOVALNI NAČRT	12
3 MNENJA O POŠILJAJOČIH NEVLADNIH ORGANIZACIJAH	14
3.1 NAČELO PREPOVEDI DISKRIMINACIJE.....	14
3.2 NAČELO VARSTVA UPORABNIKOV PROSTOVOLJSKEGA DELA	17
3.3 NAČELO PREPOVEDI IZKORIŠČANJA PROSTOVOLJCEV	18
3.4 NAČELO VARSTVA OTROK, MLADOLETNIH OSEB IN OSEB, KI JIM JE DELNO ALI V CELOTI ODVZETA POSLOVNA SPOSOBNOST	18
3.5 NAČELO NEZDRUŽLJIVOSTI IN BREZPLAČNOSTI PROSTOVOLJSTVA	18
3.6 NAČELO NADNACIONALNOSTI PROSTOVOLJSKEGA DELA	19
3.7 DRUGE UGOTOVITVE	22
ZAKLJUČEK	23
SEZNAM UPORABLJENIH VIROV	29
PRILOGE	

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Vprašanja za intervju

UVOD

Popularnost prostovoljskega turizma v zadnjih letih vedno bolj narašča. Strokovna javnost (Brown, 2005; Callanan in Thomas, 2005; Matthews, 2008; McIntosh in Zahra, 2008; Wearing, 2001) ga vsesplošno prepozna kot obliko alternativnega turizma, ki lahko doprinese k dobrobiti tako prostovoljcev kot tudi lokalne skupnosti. Prostovoljski turizem letno vključuje približno 1,6 milijona turistov in k svetovni ekonomiji prispeva okoli 2,63 milijard USD (Tourism Research & Marketing Group, 2008). Kljub temu pa se vedno pogosteje opozarja na negativne vplive prostovoljskega turizma na lokalno skupnost (Guttentag, 2009; Raymond, 2008; Ong, Pearlman in Lockstone-Binney, 2011), ki pa še niso zadovoljivo raziskane (Ong et al., 2011).

Na trgu je vse več ponudnikov prostovoljskega turizma, zato se zdi, da se ta alternativni tip turizma počasi spreminja v uspešen model masovnega turizma (Brown in Morrison, 2003). Med ponudniki je največ nevladnih organizacij in misijonarskih odprav, ki pa so se jim v zadnjih letih pridružili tudi zasebni ponudniki iz turističnega gospodarstva, tj. profitne organizacije. Poleg teh se v prostovoljski turizem vključujejo tudi humanitarne organizacije, univerze, agencije za ohranitev okolja in vlade. Porast profitnih organizacij pod vprašaj postavlja učinkovitost in veljavnost prostovoljskih programov, še posebej z vidika upoštevanja etičnih načel prostovoljstva (Ong et al., 2011).

Stanje v Sloveniji je precej podobno, le da ima Slovenija kot ena izmed redkih držav z zakonom urejene okvire delovanja prostovoljskih organizacij. Zakon o prostovoljstvu¹ (2011) tako daje podlago za etično delovanje prostovoljskih organizacij tudi na področju pošiljanja prostovoljcev na prostovoljsko delo v tujino. Tudi v Sloveniji na področju prostovoljskega turizma prevladujejo predvsem nevladne organizacije, ki lahko delujejo samostojno in imajo svoje lastne prostovoljsko-turistične programe, ali pa se povezujejo v razne mreže in posredujejo njihove programe (Erasmus+, Evropska prostovoljska služba ipd.). ZProst morajo v Sloveniji upoštevati vse nevladne organizacije, ki se ukvarjajo s programi prostovoljstva in prostovoljskega turizma.

---

¹V nadaljevanju ZProst

Glede na to, da so etična načela tako pomembna pri delovanju prostovoljskih organizacij, je cilj te zaključne projektne naloge preučiti, kako pošiljajoče prostovoljske organizacije upoštevajo etična načela prostovoljstva, ki so navedena v ZProst (2011). Jasnejšo sliko o tem, kaj upoštevanje etičnih načel prostovoljstva pomeni, bomo poskušali pridobiti s pomočjo polstrukturiranih intervjujev s predstavniki treh pošiljajočih nevladnih organizacij. Raziskav s tega področja pri nas nismo zasledili, zato bo obravnava tega vprašanja prispevala k boljšemu razumevanju prostovoljskega turizma pri nas kot tudi njegovih vplivov na lokalne skupnosti. Ta zaključna projektna naloga se osredotoča le na pošiljajoče organizacije, tj. organizacije, preko katerih se prostovoljci udeležujejo prostovoljnega dela v tujini. V to raziskavo nismo vključili receptivnih prostovoljskih organizacij, saj te nimajo tolikšnega vpliva na promocijo prostovoljsko-turističnih programov ter na izbor in pripravo udeležencev programov, ki v veliki meri vplivajo na upoštevanje etičnih načel prostovoljstva. Boljše razumevanje turističnega delovanja pošiljajočih prostovoljskih organizacij in poznavanje vpliva etičnih načel prostovoljstva na delo pošiljajočih organizacij bi lahko prispevalo k povečanju pozitivnih učinkov prostovoljskih organizacij na lokalne skupnosti, kar predstavlja enega glavnih primarnih ciljev delovanja prostovoljskih organizacij.

1 TEORETIČNA IZHODIŠČA

V poglavju o teoretičnih izhodiščih bomo najprej orisali ugotovitve raziskav o prostovoljskem turizmu v svetu, nato pa sledi še kratek oris stanja na področju prostovoljskega turizma v Sloveniji.

1.1 PROSTOVOLJSKI TURIZEM

V tem podpoglavju za lažje razumevanje te naloge najprej razdelamo definicije prostovoljskega turizma, potem pa se osredotočimo na problematiko pomanjkanja kritičnega raziskovanja in vplivov tega alternativnega tipa turizma. V nadaljevanju bomo vse tri interesne skupine, ki so prostovoljci-turisti, gostujoče prostovoljske organizacije in pošiljajoče prostovoljsko turistične organizacije, vpletene v prostovoljski turizem opredelili z vidika njihove vloge pri oblikovanju programov prostovoljskega turizma in odnosa do interesnih skupin. Nazadnje pa se bomo dotaknili še pomena nevladnih organizacij kot zgledov za upoštevanje etičnih načel v prostovoljskem turizmu.

Začetki prostovoljskega turizma segajo skoraj 100 let nazaj (Wearing, 2004), moderna oblika prostovoljskega turizma pa se je pričela razvijati šele po drugi svetovni vojni (Butcher in Smith, 2010). Prostovoljski turizem literatura (Callanan in Thomas, 2005; Ong et al., 2011; Wearing, 2001) definira kot organizirano prostovoljsko delo v tujini (večinoma v državah tretjega sveta), ki se ga posamezniki udeležujejo pod okriljem pošiljajočih prostovoljskih organizacij, in združuje počitnikovanje z nudenjem pomoči na področjih družbeno-koristnih del, ohranjanja okolja, spodbujanja kulturnega in poslovnega razvoja, izobraževanja, gradnje in zdravstva. Tomazos in Cooper (2012) prostovoljski turizem opisujeta kot sočutno obliko turistične potrošnje, ga s tem prikažeta tudi z ekonomskega vidika ter orišeta okvir turistov-prostovoljcev, ki naj bi bili v osnovi bolj ozaveščeni od tistih, ki se udeležujejo masovnega turizma. Prostovoljski turizem se z etičnostjo povezuje predvsem zato, ker naj bi bil temelj delovanja programov prostovoljskega turizma delo z drugimi kulturami in zato zahteva etično obnašanje vseh vpletenih. Z etičnim obnašanjem in delovanjem omogočamo obojestransko dobrobit in nadaljnje sodelovanje.

Prostovoljski turizem naslavlja okoljsko, družbeno in kulturno problematiko (Wearing, 2001) in udeležence izpostavlja družbeni nepravilnosti, okoljskim in političnim problemom ter s tem omogoča večjo družbeno ozaveščenost, sočutje in/ali podporo (McGehee in Santos, 2005). Programi prostovoljskega turizma so promovirani kot etični in trajnostni (Butcher in Smith, 2010) in naj bi se osredotočali na širjenje obojestransko koristnih odnosov med gosti in gostitelji (McIntosh in Zahra, 2008). Pomembno se je zavedati, da ima vsaka vrsta turizma tako pozitivne kot negativne vplive. Kljub temu da se je večina objav o prostovoljskem turizmu v preteklosti (McGehee in Santos, 2005; Tomazos in Cooper, 2012; Wearing, 2001) sklicevala na njegove prednosti in pozitivne vplive, se v zadnjih letih pojavljajo dvomi v koristnost te nove niše. Nekateri avtorji (npr. McGehee in Santos, 2005) poudarjajo pozitivne vplive prostovoljskega turizma, kot so podpora in spodbujanje družbenih gibanj in aktivizma, ki jih ne smemo vzeti za samoumevne (Raymond in Hall, 2008). Simpson (2004) tudi opozarja, da se znotraj zahodnjaških pristopov k prostovoljskemu turizmu večkrat skriva misel, da je vesternizacija del razvoja. Sin (2010) opozarja, da se prostovoljci mnogokrat postavljajo v pozicijo večvednih, čeprav ne poznajo okolja ali lokalne skupnosti, v katero so prišli, in nimajo primernih sposobnosti in delovnih izkušenj za prostovoljsko delo v lokalni skupnosti. Prostovoljski turizem lahko spodbuja tudi neenakost, revščino, stereotipe in odvisnost (Guttentag, 2011) ter razvoj privatizira in ga prikaže kot tržno blago (Sin, 2010), kar pod vprašaj postavi njegovo etičnost. Sin (2009) tako izpostavlja, da obstaja pomanjkanje zlate sredine podprte z raziskavami, ki bi prostovoljski turizem predstavila v svoji kompleksnosti, tj. z vseh vidikov in ne le s pozitivnega.

Pomembno je izpostaviti tri najpomembnejše interesne skupine, na katere ima prostovoljski turizem največ vpliva. Te tri interesne skupine so turisti-prostovoljci, lokalna skupnost oziroma gostitelji in pošiljajoče prostovoljske organizacije. Raziskave so se v preteklosti osredotočale zgolj na vpliv prostovoljskega turizma na prostovoljce (McGehee, 2011), ki naj bi bil v večini pozitiven, predvsem z vidika medkulturne solidarnosti, zmanjševanju stereotipov in osebne rasti (Wearing, 2001). Najmanj raziskav je bilo izvedenih v zvezi z vplivi na lokalno skupnost (Guttentag, 2009). Te ugotavljajo, da je lokalna skupnost mnogokrat zapostavljena, njihovih želja in potreb se ne upošteva v procesu odločanja, čeprav naj bi bil glavni cilj prostovoljskega turizma

prav prispevati k dobrobiti lokalne skupnosti. Prostovoljski turizem ima največji vpliv prav na gostitelje, zato naj bi bil pozitiven vpliv na turiste-prostovoljce šele sekundarnega pomena in naj bi bil prvotni cilj vseh prostovoljsko-turističnih programov najprej dobrobit lokalne skupnosti, šele sekundarni cilj pa osebna rast turistov-prostovoljcev.

V preteklosti, ko povpraševanja po programih prostovoljskega turizma še ni bilo tako veliko, so bili tisti, ki so opravljali prostovoljsko delo tujini, označeni kot osebe naklonjene preživljanju svojega časa z opravljanjem dela, ki prispeva k razvoju tamkajšne skupnosti (Butcher in Smith, 2010). Kljub temu pa je biti prostovoljec v tuji državi privilegij, ki se ga večinoma poslužujejo člani srednjega ali višjega razreda, dobro izobraženi in globalno ozaveščeni posamezniki (Wearing, 2001). Prostovoljsko-turistične organizacije vedno bolj širijo svojo ponudbo, ki v zadnjih letih cilja tudi na družine z mladimi otroki (Tomazos in Butler, 2009). Poleg koristnega prispevka k lokalni skupnosti in altruizmu (Butcher in Smith, 2010) prostovoljci hkrati stremijo tudi k osebni rasti, ki bo nenazadnje vplivala tudi na njihovo domače okolje in družbo (Wearing, 2001). Prav tako naj bi bilo po mnenju Mostafanezhada (2014) v večini primerov potovanje sekundarni motiv za udeležbo v prostovoljsko-turističnih programih. Prav zato je izraz turist-prostovoljec v kontekstu, ki ga ta naloga obravnava, primeren.

Za turiste, ki se udeležujejo programov prostovoljskega turizma je na voljo več različnih poimenovanj. V uporabi se pojavljajo izrazi prostovoljci-turisti, turisti-prostovoljci, mednarodni prostovoljci in volunturisti ter zgolj izraz prostovoljci, s katerim ponavadi turisti imenujejo sebe, prav tako pa jih s tem izrazom imenuje večina prostovoljsko-turističnih organizacij. Za lažje razumevanje bodo zato vsi turisti, ki se udeležujejo prostovoljskih programov v tujini, v tej nalogi obravnavani in imenovani turisti-prostovoljci, ne glede na to, ali jih pošiljajoče prostovoljske organizacije tako naslavljajo ali ne. Prostovoljci, ki prostovoljsko delo v tujini opravljajo dlje od enega leta, ne spadajo v skupino turistov-prostovoljcev.

Turisti-prostovoljci, za razliko od prostovoljcev, ki prostovoljsko delo opravljajo v svoji državi, za privilegij prostovoljstva v tuji državi plačajo, večinoma več kot za običajne počitnice (Wearing, 2001). Kot kaže raziskava Mostafanezhade (2014), se takšni

posamezniki večinoma dojemajo kot prostovoljce in ne turiste, izraz turist-prostovoljec pa jim je bodisi neznan ali pa celo žaljiv. Butcher in Smith (2010) poudarjata, da jasna meja med tem, kdo je in kdo ni turist-prostovoljec, ne obstaja in da bi prostovoljski turizem lahko označili za oksimoron.

Raymond (2008) navaja, da pod pošiljajoče prostovoljske organizacije spadajo vse organizacije, ki se ukvarjajo z razvijanjem, organiziranjem, promoviranjem in prodajo prostovoljsko-turističnih programov. Dodaja, da so to lahko tako lokalne neprofitne organizacije kot tudi multinacionalne komercialno naravnane organizacije. Pri profitnih organizacijah na področju prostovoljskega turizma je moč opaziti enoplastno prikazovanje prostovoljca kot arhetipa novodobnega sočutnega, empatičnega turista (Tomazos in Butler, 2009) in promoviranje posplošene, prav tako enoplastno prikazane, podobe lokalnih skupnosti (Simpson, 2004). Mnogokrat se promovira tudi misel, da bodo posamezniki s prostovoljnim delom ustvarjali spremembe in da je lahko vsak prostovoljec (Butcher in Smith, 2010), vendar temu ni vedno tako. Organizacije prav tako velikokrat v središče svoje promocije postavljajo misel, da je bolje narediti nekaj kot nič, kar dejansko zmotno nakazuje, da je že zgolj prisotnost prostovoljcev sama po sebi koristna lokalni skupnosti (Raymond, 2008).

Z večjo popularnostjo prostovoljskega turizma so gostitelji programov prostovoljskega turizma vedno bolj izpostavljeni negativnim vplivom (Guttentag, 2009). Kratkoročni prostovoljski programi (do enega meseca ali manj), ki naj bi bili pravzaprav osrednji problem tako imenovanega volunturizma ali prostovoljskega turizma, so najmanj povezani z uspešnim razvojem, v nasprotju z dolgoročnimi prostovoljskimi programi (do enega leta) (Lough, 2014). Prostovoljci ogromno plačajo za sodelovanje v prostovoljskih programih, čeprav bi lahko šel denar direktno k lokalni skupnosti, še posebej takrat, ko bi dela lahko opravile lokalne skupnosti. Tako bi lahko znesek, ki bi v nasprotnem primeru kril potne stroške prostovoljcev, lokalna skupnost porabila za plače lokalnih delavcev (Guttentag, 2009). Guttentag (2009) še opozarja, da prostovoljci ne bi smeli izvajati del, ki jih lahko izvaja lokalno prebivalstvo, saj na ta način spodbujamo nerealna pričakovanja lokalne skupnosti, da jim bo zastoj delovna sila vedno zagotovljena, kar pa vodi v odvisnost lokalne skupnosti od držav, ki pošiljajo prostovoljce. Z nedovolj premišljenimi potezami pošiljajoče organizacije tako lahko ustvarjajo odvisnost lokalne skupnosti od prostovoljcev oziroma njihovih držav.

Pošiljajoče prostovoljske organizacije so predvsem odgovorne za načrtovanje in oblikovanje programov, izobraževanje in informiranje prostovoljcev pred odhodom. Slednje vpliva na oblikovanje vlog in odgovornosti pošiljajoče prostovoljske organizacije, turistov-prostovoljcev in organizacije, ki jih bo gostila v tujini, ter informira, kako naj bi se turisti-prostovoljci obnašali med svojim bivanjem v lokalni skupnosti. Pošiljajoče prostovoljske organizacije imajo torej ključno vlogo pri ustvarjanju pozitivnih socio-kulturnih sprememb v lokalnih skupnostih, ki sprejemajo prostovoljce (Wearing, 2001). S tem se strinja tudi Lough (2014), vendar poudarja, da lahko turisti-prostovoljci pozitivno prispevajo k razvoju lokalne skupnosti le takrat, ko so programi prostovoljskega turizma dobro strukturirani in izvedeni. Žal temu ni vedno tako. Raziskava Sina (2010) kaže, da ponekod prostovoljci ne opravijo obveznega usposabljanja pred svojim odhodom na mednarodno prostovoljno delo. Palacios (2010) se tako sprašuje, ali prostovoljci, ki prihajajo iz zahodnjaških držav, sploh imajo dovolj sposobnosti za nudenje kvalitetne in učinkovite pomoči.

Načrtovanje in oblikovanje programov, izobraževanje in informiranje prostovoljcev pred odhodom pa vpliva tudi na upoštevanje etičnih načel prostovoljstva. Ong et al. (2011) poudarjajo, da so prostovoljske organizacije odgovorne tudi za končno evalvacijo, ki je pomembna za oblikovanje in izvedbo bolj etičnih programov prostovoljskega turizma. Pomembno je tudi, menijo Raymond (2008) ter Raymond in Hall (2008), da pošiljajoče prostovoljske organizacije tesno sodelujejo z lokalnimi skupnostmi in tamkajšnjimi lokalnimi prostovoljskimi organizacijami, saj le tako lahko razumejo njihove potrebe in želje ter z njimi skupaj oblikujejo etične programe prostovoljstva, ki jih potem lahko promovirajo na primeren način. Gostiteljski skupnosti je treba omogočiti, da nosi visoko stopnjo odgovornosti, avtoritete in vpetosti v procese odločanja. Tako se lokalna skupnost ne bo le vključevala v dogajanje, ampak tudi opolnomočilo (Mostafanezhad, 2013).

Nevladne organizacije² oziroma neprofitne organizacije so glavni organizatorji prostovoljskega turizma (Tourism Research and Marketing Group, 2008) in jih zato Wearing (2001) prepoznava kot glavne akterje, ki lahko prinesejo pozitivne spremembe

---

²V nadaljevanju NVO.

v turizmu. V turističnem gospodarstvu, ki je bolj usmerjeno k ustvarjanju dobička kot zadovoljevanju potreb in želja lokalnih skupnosti, imajo NVO zaradi svojih etičnih načel delovanja največ potenciala za zagotavljanje pozitivnega vpliva turizma na lokalno skupnost. Po mnenju Sin (2010) so etika, morala in odgovornost v središču odgovornega in prostovoljskega turizma. Ker smo po svetu priča pomankanju zakonodaje, ki bi pravno opredelila okvirje prostovoljstva, jasnejših opredelitev etičnega turističnega razvoja pravzaprav ni (Sin, 2010).

1.2 PROSTOVOLJSKI TURIZEM V SLOVENIJI

V tem pod poglavju se osredotočamo predvsem na stanje prostovoljskega turizma v Sloveniji in na opredelitve prostovoljstva v ZProst, ki določajo okvirje prostovoljskega turizma. V nadaljevanju bomo izpostavili tudi vloge NVO.

Kot ena redkih držav ima Slovenija postavljene zakonske podlage, ki opredeljujejo prostovoljstvo in mednarodno prostovoljstvo. Upoštevati bi ga morali vsi NVO in je zato ta zakon dobra podlaga tudi za etično delovanje pošiljajočih prostovoljskih organizacij in njihovih prostovoljcev. ZProst (2011, str. 1) prostovoljstvo definira kot "družbeno koristno brezplačno aktivnost posameznikov, ki s svojim delom, znanjem in izkušnjami prispevajo k izboljšanju kakovosti življenja posameznikov in družbenih skupin ter k razvoju solidarne, humane in enakopravne družbe. Prostovoljstvo krepi medsebojno solidarnost ljudi, spodbuja razvoj človeških zmožnosti in vseživljenjskega učenja, zagotavlja družbeno povezanost in sodelovanje pri reševanju problemov posameznikov in družbe." Zakon tudi predvideva, da za prostovoljsko delo posamezniki ne dobijo plačila oziroma drugih materialnih ali nematerialnih koristi.

ZProst jasno opredeljuje, kako morajo biti prostovoljski programi zastavljeni, kar velja tudi za prostovoljsko-turistične programe, zato bi ta zakon naše pošiljajoče organizacije morale upoštevati. V Sloveniji velja tudi Etični kodeks prostovoljstva, ki ga morajo podpisati vse organizacije, ki delujejo na področju prostovoljstva. NVO so v Sloveniji najbolj poklicani in najbolj pogosti ponudniki prostovoljskih programov v tujini, čeprav se v zadnjih časih zaradi visokega povpraševanja po prostovoljsko-turističnih programih

pojavljajo organizacije, ki se osredotočajo tudi na dobičkonosnost prostovoljskih programov v tujini.

Etična načela iz ZProst so ključna podlaga za etično delovanje pošiljajočih prostovoljskih organizacij, ki so jih organizacije dolžne prenesti tudi na svoje prostovoljce.

ZProst (2011) izpostavlja šest ključnih načel:

- načelo prepovedi diskriminacije,
- načelo varstva uporabnikov prostovoljskega dela,
- načelo prepovedi izkoriščanja prostovoljcev,
- načelo varstva otrok, mladoletnih oseb in oseb, ki jim je delno ali v celoti odvzeta poslovna sposobnost,
- načelo nezdržljivosti in brezplačnosti prostovoljstva in
- načelo nadvarnosti prostovoljskega dela.

V 10. členu ZProst (2011) – načelo prepovedi diskriminacije – je zapisano, da morajo pošiljajoče prostovoljske organizacije in prostovoljci obravnavati posameznike, ki jim je prostovoljsko delo namenjeno (v tem primeru je to lokalna skupnost), kot enakopravne, ne glede na osebne okoliščine, kot so spol, narodnost, rasa ali etnično poreklo, vera ali prepričanje, invalidnost, starost, spolna usmerjenost in podobno. To pošiljajoče prostovoljske organizacije lahko zagotavljajo tako, da prostovoljce seznanijo s svojimi cilji in dejavnostjo, naravo prostovoljskega dela, kot tudi z upoštevanjem želja prostovoljca ter narave in zahtevnosti prostovoljskega dela.

Načelo varstva uporabnikov prostovoljskega dela v ZProst (2011) pravi, da morajo pošiljajoče prostovoljske organizacije pri izbiri, usposabljanju in usmerjanju posameznikov, ki se želijo udeležiti prostovoljskega dela z deprivilegiranimi skupinami, poskrbeti za primernost kandidatov. Ti morajo imeti ali pa si predhodno pridobiti znanja, izkušnje in sposobnosti za delo s temi skupinami, biti psihično zdravi in ne smejo biti v kazenskem postopku, ki vključuje kazniva dejanja zoper življenje in telesa, spolne nedotakljivosti in premoženja. Tudi pri tem načelu je pomembno, da se s prostovoljci opravi razgovor in se preveri, ali lahko zagotovijo vso potrebno dokumentacijo o nekaznovanju in psihičnem zdravju. Organizacija pa mora z

izobraževanjem, usposabljanjem in pripravo prostovoljcev zagotoviti, da bodo njihova znanja ustrezala zahtevam projekta z depriviligiranimi skupinami.

Pod načelom prepovedi izkoriščanja prostovoljcev je zapisano, da je izkoriščanje ali zloraba prostovoljcev prepovedana. To dejansko pomeni, da je prepovedana vsaka oblika prostovoljskega dela, ki ji je cilj pridobiti ali povečati dobiček organizacije (ZProst, 2011).

Načelo varstva otrok, mladoletnih oseb in oseb, ki jim je delno ali v celoti odvzeta poslovna sposobnost, izpostavlja, da otroci do dopolnjenega 15. leta starosti lahko opravljajo samo tisto prostovoljsko delo, ki prispeva k njihovi vzgoji in osebnostnemu razvoju (ZProst, 2011).

V načelo nezdržljivosti in brezplačnosti prostovoljstva je zapisano, da posamezniki, ki opravljajo prostovoljsko delo, ne smejo v okviru prostovoljskih aktivnosti izvajati nalog, za katere imajo pri isti organizaciji sklenjeno pogodbo (ZProst, 2011).

Načelo nadnacionalnosti zatrjuje, da mora pošiljajoča prostovoljska organizacija prostovoljcem, ki se odpravljajo na prostovoljsko delo v tujino, zagotoviti vse pravice in obveznosti, ki jih določa ZProst (2011), hkrati pa prostovoljci z odhodom v tujino nase prevzemajo tudi mednarodne obveznosti.

V 16. členu ZProst (2011) piše, da se mora prostovoljsko delo opravljati na podlagi dogovora, pisnega ali ustnega, v katerem so razjasnjene vse obveznosti, pravice in druge posebnosti, ki veljajo za prostovoljce ter za pošiljajoče prostovoljske organizacije. Poleg bistvenih informacij o projektu oziroma prostovoljskemu delu mora dogovor vključevati tudi informacije o usposabljanju pred odhodom v tujino in določitev mentorja. Prav tako je zelo pomemben del dogovora določitev upravičenih stroškov, ki nastanejo zaradi opravljanja prostovoljskega dela, in njihove povrnitve posamezniku, ki se je prostovoljskega dela udeležil (ZProst, 2011). Pošiljajoče prostovoljske organizacije morajo prostovoljcu povrniti stroške, ki so nastali zaradi udeleženčevega izvajanja prostovoljskega dela, vendar le, če je z dogovorom, ki ga sklene s pošiljajočo prostovoljsko organizacijo, tako določeno. Prostovoljec naj bi praviloma imel pokrite stroške prevoza, prehrane in bivanja v tujini, vendar v skladu s predpisi, ki urejajo povračila teh stroškov v delovnopравниh razmerjih (ZProst, 2011). Razen v primeru

namernega ravnanja je pošiljajoča prostovoljska organizacija odgovorna za vso nastalo škodo, ki jo povzroči prostovoljec pri opravljanju prostovoljskega dela.

Pri vzpostavitvi pravega odnosa do gostiteljev ima veliko vlogo tudi mentor, ki ga mora v skladu z ZProst (2011) pošiljajoča prostovoljska organizacija določiti vsakemu prostovoljcu oziroma skupini prostovoljcev, če narava prostovoljskega dela zahteva tako ali pa če prostovoljec izrazi potrebo po tem. Mentor skrbi, da prostovoljec delo opravlja kakovostno in mora za to vlogo imeti več izkušenj na področju prostovoljstva kot oseba, ki jo mentorira. Prav tako je organizacija skupaj s prostovoljcem dolžna izvesti evalvacijo po zaključku prostovoljskega dela (ZProst, 2001).

2 RAZISKOVALNI NAČRT

Na temelju obstoječe literature s področja prostovoljskega dela in prostovoljskega turizma kot tudi zakonodaje smo oblikovali deset vprašanj (Priloga 1), ki smo jih v obliki polstrukturiranih intervjujev zastavili predstavnikom treh pošiljajočih nevladnih prostovoljskih organizacij, ki se ukvarjajo z oblikovanjem programov mednarodnega prostovoljstva.

Z zastavljenimi vprašanji smo želeli bolje spoznati načela, vrednote in odnos izbranih pošiljajočih prostovoljskih organizacij, ki so zavezane k upoštevanju ZProst, do celotnega procesa oblikovanja, izvajanja in evalvacije programov mednarodnega prostovoljstva ter do ZProst. S tem smo skušali osvetliti, kako se etična načela prostovoljstva upoštevajo v praksi in na kaj vse se navezujejo oziroma kako se odražajo.

Intervjuji so bili izpeljani v mesecu maju 2017. Posamezen intervju je trajal do 40 minut. Vprašanja so bila zastavljena na odprt, posreden in nesugestiven način. Avdio zapise smo nato transkribirali³. Odgovore smo nato analizirali, smiselno ločili po kategorijah, ki so se navezovala na posamezna etična načela prostovoljstva, ter jih interpretirali, izhajajoč iz temeljne literature in ZProst.

Organizacijam, ki smo jih izbrali, je skupno to, da so vse navladne organizacije, ki se ukvarjajo s pošiljanjem prostovoljcev na prostovoljsko delo v tujino. Imena njihovih predstavnikov kot tudi imena pošiljajočih prostovoljskih organizacij smo anonimizirali zaradi občutljivosti predmeta raziskave. Intervjuvance smo poimenovali z Oseba A, Oseba B in Oseba C.

Oseba A je predstavnica organizacije, preko katere se je tudi sama v preteklosti že udeležila prostovoljskega dela v tujini, sedaj pa v imenu svoje organizacije že več let posreduje svoje znanje bodočim udeležencem njihovih programov. V njeni organizaciji se osredotočajo na skupinsko prostovoljstvo, kar pomeni, da v tujino ne pošiljajo pozameznikov samih, ampak več posameznikov skupaj, ki v gostujoči lokalni skupnosti delujejo skupaj. Program mednarodnega prostovoljstva izvajajo že od leta 2006, do

---

³Transkribirani odgovori intervjuvancev se hranijo pri avtorici.

danes pa se ga je udeležilo že 300 prostovoljcev. Vsako leto organizirajo okoli sedem projektov z omejenim številom prostovoljcev, ki pa so v posamezen proces programa, od priprav do evalvacije, vključeni celo leto.

Oseba B je vodja programa globalnega prostovoljstva v organizaciji, ki se ukvarja predvsem s pošiljanjem posameznih prostovoljcev na prostovoljsko delo prek mrež mednarodnih prostovoljskih organizacij. V njeni organizaciji nudijo tako kratkoročne oblike prostovoljnega dela (npr. mednarodni prostovoljni tabori, mladinske izmenjave in seminarji) kot tudi dolgoročne oblike prostovoljskega dela (npr. Evropska prostovoljska služba, dolgoročno prostovoljno delo v okviru Service Civil International programov in programov Global Education Network of Young Europeans). Delujejo že od leta 2000.

Organizacija, pri kateri je Oseba C zadolžena za celoten proces izbora prostovoljcev in njihove priprave, tudi spremljanja prostovoljcev in skrbi za evalvacije posameznih prostovoljskih programov, pa se v glavnem ukvarja s poučevanjem aktivnega državljanstva, tako je pošiljanje prostovoljcev na mednarodno prostovoljstvo zgolj ena od njihovih aktivnosti. V svojem delovanju so podprti s strani Evropske unije, Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije, Erasmus+ in drugih. Ustanovljeni so bili leta 2004.

3 MNENJA O POŠILJAJOČIH NEVLADNIH ORGANIZACIJAH

V tem poglavju bomo rezultate na podlagi izvedenih intervjujev razčlenili po posameznih etičnih načelih prostovoljstva in izpostavili ključne ugotovitve, ki se navezujejo na upoštevanje in neupoštevanje teh načel.

Cilj te raziskave ni opredelitev, kateri izraz je najprimernejši, vendarzaradi spoštovanja do intervjuvancev in njihovih organizacij, v nadaljevanju te naloge njihovih prostovoljcev ne naslavljamo kot turistov-prostovoljcev. Naši intervjuvanci in njihove organizacije svojih prostovoljcev namreč ne opredeljujejo kot turistov-prostovoljcev, oziroma se jim ta naziv zdi neprimeren, prav tako pa svojih programov ne vidijo kot turističnih, kljub temu da turistično gospodarstvo in turistične študije menijo drugače.

3.1 NAČELO PREPOVEDI DISKRIMINACIJE

V tem podpoglavju bomo obravnavali načelo prepovedi diskriminacije oziroma kako lahko preprečimo kakršnokoli vrsto diskriminacije znotraj programov mednarodnega prostovoljstva. Med vsemi interesnimi skupinami znotraj programa mednarodnega prostovoljstva se mora vzpostaviti enakopraven položaj in dojemanje drug drugega. To načelo bomo obravnavali z vidika vrednot, oblikovanja programov mednarodnega prostovoljstva, promocije in izbora prostovoljcev, saj skupek vsega tega odraža upoštevanje načela prepovedi diskriminacije.

Poslanstvo in vizija, predvsem pa vrednote pošiljajočih prostovoljskih organizacij, delujejo kot temelj za njihovo etično delovanje. Njihova naloga je, da svoje vrednote prenesejo tudi na prostovoljce, ki se vključujejo v mednarodno prostovoljstvo. Na podlagi sporočanja svojih vrednot javnosti organizacije kažejo, kakšen odnos imajo do enakopravnosti med vsemi deležniki vpletenimi v programe mednarodnega prostovoljstva in do načela prepovedi diskriminacije. Vse tri intervjuvane osebe in njihove organizacije stojijo za tem, da so za enakopravnost zelo pomembni medkulturna toleranca, medkulturni dialog in medkulturno učenje. Šele, ko so vsi vpleteni v program mednarodnega prostovoljstva enakopravni, je medkulturno učenje mogoče. Oseba A temu dodaja, da se njihova organizacija zavzema še za širjenje globalne soodgovornosti

in ozaveščanja ter povezovanje raznolikih ljudi. Poudarja, da se moramo kljub enakopravnosti zavedati tudi razlik med kulturami. Oseba B trdi, da je poleg medkulturne tolerance, medkulturnega dialoga in medkulturnega učenja žarišče njihove organizacije tudi širjenje miru ter idej solidarnosti. Izpostavlja pomembnost spoštovanja človekovih pravic in trajnostnih načel kot dodaten opomnik za čimbolj etično delovanje. Kot še eno izmed najbolj pomembnih vrednot, ki naj bi jih tovrstne organizacije spodbujale, pa Oseba C označuje človeško dostojanstvo.

Oblikovanje mednarodnih prostovoljskih programov je ključno za upoštevanje tega načela. Ti programi večinoma potekajo v okoljih, ki so nam mnogokrat nepoznana. Če se pošiljajoče prostovoljske organizacije ne povežejo dovolj tesno z gostujočimi organizacijami, lahko prav zaradi neseznanjenosti s kulturo lokalnih skupnosti pride do diskriminacije. Vse tri osebe se strinjajo, da je za uspešno prostovoljsko delo pomembno, da se izberejo primerni, zanesljivi in odgovorni gostitelji in partnerske organizacije, ki morajo imeti prave interese in delovati v skladu z etičnimi načeli. Menijo, da se mora prostovoljski program v tujini prekiniti, če gostitelji ali pa partnerske organizacije, tako znotraj lokalne skupnosti kot druge pošiljajoče prostovoljske organizacije, želijo zgolj pridobivati sredstva oziroma ustvarjati dobiček in delujejo neetično ter izvajajo projekte, ki so sami sebi namen. Oseba B temu dodaja, da dela za prostovoljce vedno določi gostiteljska skupnost. Po mnenju Osebe B je pomembno, da se pošiljajoče prostovoljske organizacije povežejo z gostitelji, ki so v svojem okolju aktivni in poznajo potrebe in želje lokalne skupnosti ter niso na destinaciji le en mesec ali dva. Trdi, da je prav tako pomembno, da gostujoče prostovoljske organizacije, s katerimi sodeluje njihova organizacija, ne prihajajo na destinacijo zgolj poleti ali le v eni sezoni.

Pri izboru partnerjev, s katerimi bodo sodelovali, organizaciji Osebe A in Osebe C upoštevata pretekle partnerje, za katere iz izkušenj vedo, da so zanesljivi. Pripravljene pa so sodelovati tudi z organizacijami, ki jih ti pretekli partnerji predlagajo. Poleg zanesljivosti, odgovornosti in upoštevanja etičnih načel iščejo v partnerjih predvsem znanja in izkušnje s področja prostovoljstva, na katerih delujejo. Poleg zanesljivosti preteklih partnerjev pa v organizaciji Osebe A upoštevajo tudi predloge bivših prostovoljcev. Tako v organizaciji Osebe A kot tudi Osebe B mnogokrat dobita

priporočilo gostiteljev še za druge potencialne gostitelje, za katere vedo, da bi potrebovali pomoč.

Organizaciji Osebe B in Osebe C sodelujeta tudi z različnimi mrežami pošiljajočih prostovoljskih organizacij, ki še pred vključitvijo v mrežo preverijo namene in interese organizacij, ki se prijavljajo, in s tem že od samega začetka gradijo na etičnosti in enakopravnosti. Pri takih mrežah se nova partnerstva in gostiteljske skupnosti vzpostavljajo in iščejo znotraj mreže za programe, ki jih mreža izvaja, vendar obe organizaciji sodelujeta tudi z drugimi partnerji na svojih lastnih programih, ki so med drugimi tudi razne javne inštitucije, društva, univerze ipd.

Tako Oseba A kot tudi Oseba B trdita, da njuni organizaciji s svojimi programi odgovarjajo na potrebe in želje gostiteljev, da jih ti najpogosteje sami povabijo v njihovo skupnost ter izrazijo željo po prisotnosti prostovoljcev, kar je z vidika etičnosti zelo pomembno. Že samo s tem se ustvari bolj enakopraven položaj obeh sodelujočih deležnikov. Največkrat programe že oblikuje gostiteljska organizacija, kar jim omogoča, da niso v podrejenem položaju.

Vse tri organizacije, ki jih zastopajo Osebe A, B in C, svoje programe promovirajo v sklopu s svojimi vrednotami, poslanstvi in vizijami. Promocija, ki upošteva enakopravnost vseh ljudi, k sodelovanju privabi tudi primerne posameznike. Oseba B naslavlja pomembnost primerne načina promocije in poudarja, da se tiste organizacije, ki so profitno naravnane, večinoma promovirajo aktivnejše in neresno, kot tiste, ki niso. Promocija, ki ne poudari resnosti, cilja na čimvečje število udeležencev in potencialne prostovoljce privabi s "Pridite, zabavali se boste! Nudimo vam super in drugačne počitnice!", lahko povzroči kasnejše težave med bivanjem prostovoljca v gostujoči lokalni skupnosti. Pogosto se takšnim programom pridružijo posamezniki, ki se ne zavedajo resnosti mednarodnega prostovoljskega dela in se mnogokrat obnašajo večvredno od ljudi, katerim naj bi pomagali. Opozarja, da so kljub temu takšne organizacije dandanes zelo uspešne. Kljub temu pa znotraj njene organizacije menijo, da je resen pristop k promociji najboljši način za takojšnjo pridobitev interesa resnih kandidatov.

Vse tri osebe se strinjajo s tem, da se je po prijavi potencialnih prostovoljcev treba z njimi v živo posvetovati oziroma opraviti razgovor, s katerim lažje ocenijo, ali so ti sploh primerni kandidati. Osebni razgovor je priložnost, da se jim še enkrat predstavi cilje organizacije in projekta, na katerega se prijavlja. Pomembno je, da se ljudje zavedajo, kam grejo, da ni pomembna privlačnost države, ampak zanimanje za razpisani projekt, pravi Oseba A.

Vse te aktivnosti in prizadevanja pomagajo pošiljajočim prostovoljskim organizacijam, da spodbujajo zavedanje o enakopravnosti in s tem preprečujejo diskriminacijo. Nenazadnje naj bi, po mnenju vseh treh intervjuvancev, prostovoljstvo ne bi bila samo oblika pomoči, temveč tudi učenja in opolnomočenja gostujoče lokalne skupnosti in prostovoljcev, do česar pa lahko pride le, če so vsi obravnavani enakopravno.

3.2 NAČELO VARSTVA UPORABNIKOV PROSTOVOLJSKEGA DELA

Prostovoljci, ki delajo z deprivilegiranimi skupinami, naj bi bili še posebej dodatno usposobljeni. Pošiljajoče prostovoljske organizacije morajo zagotoviti ustreznost prostovoljca, kljub temu pa je vse odvisno od narave projekta. To lahko pomeni, da ima potencialni kandidat že ob prijavi predhodno pridobljene kompetence za izvajanje tovrstnega dela ali pa mu jih dostavi pošiljajoča prostovoljska organizacija med pripravo prostovoljca na odhod v tujino.

Pri kratkoročnih projektih, ki trajajo do največ enega meseca, naj kandidati ne bi potrebovali posebnih priprav oziroma sposobnosti, nam razloži Oseba B, katere organizacija se edina izmed naših intervjuvancev ukvarja tudi s tovrstnimi programi. Projekti so večinoma takšni, ki vključujejo fizično delo in tudi pomoč deprivilegiranim skupinam, pomembna pa jim je bolj ali manj le diverziteteta moških in žensk ter mešanice med narodi.

Organizaciji Osebe A in Osebe C se ne ukvarjata s kratkoročnimi prostovoljskimi programi, pri izvajanju dolgoročnih programov pa vse tri organizacije svoje prostovoljce primerno pripravijo na delo z deprivilegiranimi skupinami.

3.3 NAČELO PREPOVEDI IZKORIŠČANJA PROSTOVOLJCEV

Načelo prepovedi izkoriščanja prostovoljcev narekuje, da naj se programi prostovoljskega dela ne bi izvajali z namenom pridobivanja premoženja. Etično primerna dela za mednarodne prostovoljce so tako le dela, ki ne stremijo k profitu in prostovoljcev ne obravnavajo le kot zastoj delovno silo, se strinjajo vsi trije intervjuvanci. Praviloma naj prostovoljci s prostovoljskim delom ne bi imeli stroškov, kaj šele, da bi ti za udeležbo plačevali še dodatne zneske. Pošiljajoče prostovoljske organizacije naj bi jim zagotovile pokritje stroškov prevoza na destinacijo, bivanja in hrane. Mnogokrat pa NVO nimajo dovolj sredstev za poravnavo vseh teh stroškov in si morajo te stroške prostovoljci pokriti sami. Tudi v tem primeru pošiljajoče prostovoljske organizacije še vedno delujejo v skladu s tem načelom, saj denar prostovoljcev ne gre v žepe njihovih organizacij. Temu Oseba A dodaja, da se ji zdi, da se v zadnjem času briše meja med prostovoljstvom in profitnim delovanjem oziroma celo turizmom. Turizem za njo predstavlja osredotočenost na dobiček pred koristjo za lokalno skupnost.

3.4 NAČELO VARSTVA OTROK, MLADOLETNIH OSEB IN OSEB, KI JIM JE DELNO ALI V CELOTI ODVZETA POSLOVNA SPOSOBNOST

Intervjuvanci ne opažajo, da bi obstajal problem neupoštevanja načela varstva otrok, mladoletnih oseb in oseb, ki jim je delno ali v celoti odvzeta poslovna sposobnost, saj njihove organizacije ponujajo le programe za polnoletne posameznike ali skupine takšnih posameznikov. V primeru, da bi nudili programe tudi za otroke, mladoletne in osebe, ki jim je delno ali v celoti odvzeta poslovna sposobnost, bi morali mednarodno prostovoljstvo odobriti skrbniki teh oseb in s pošiljajočo organizacijo podpisati dogovor o prostovoljstvu.

3.5 NAČELO NEZDRUŽLJIVOSTI IN BREZPLAČNOSTI PROSTOVOLJSTVA

Vsi trije intervjuvanci pravijo, da do kršitev načela nezdržljivosti in brezplačnosti prostovoljstva po njihovih opazanjih ne prihaja. Za mednarodno prostovoljsko delo prostovoljci ne dobijo plačila, prav tako pa osebe zaposlene znotraj pošiljajočih prostovoljskih organizacij pri svojih organizacijah ne opravljajo prostovoljskega dela proti plačilu.

3.6 NAČELO NADNACIONALNOSTI PROSTOVOLJSKEGA DELA

V tem podpoglavju, ki se ukvarja z načelom nadnacionalnosti prostovoljskega dela, bomo obdelali vse pravice in obveznosti, ki so pomembne za vse tri interesne skupine. Te pravice in obveznosti omogočajo medsebojno odgovornost in nenazadnje tudi etično delovanje. To etično načelo skupaj tvorijo dogovor o prostovoljstvu, stroških, usposabljanju prostovoljcev, mentorstvu in evalvaciji.

Zakon o prostovoljstvu (2011) zahteva, da prostovoljci z organizacijo podpišejo dogovor o prostovoljskem delu, ki jih zavezuje k delovanju v skladu z načeli, cilji in poslanstvom, ki jih organizacija zastopa. Vse tri osebe poudarjajo, da sklenjena pogodba, ki jasno zapiše pogoje sodelovanja, pomaga prostovoljcem razjasniti, kaj lahko pričakujejo, kakšne so njihove obveznosti in pravice kot tudi obveznosti in pravice pošiljajoče prostovoljske organizacije. S tem pošiljajoče prostovoljske organizacije preprečujejo nesporazume in z zapisanim prostovoljca in sebe zavezujejo k upoštevanju namena skupnega sodelovanja.

Stroški kotizacije in drugi stroški so v dogovoru o opravljanju prostovoljskega dela jasno zapisani in podrobno razloženi pri organizacijah, ki ju zastopata Oseba A in Oseba B. Prostovoljci sami poravnajo strošek prevoza na destinacijo in stroške kotizacije. Kljub temu pa so ti stroški upravičeni, saj obe organizaciji svoje prostovoljce vodita skozi celoten proces mednarodnega prostovoljstva in se s tem ne okoriščata. Pomembno je, da gostitelji s prostovoljci nimajo nobenih stroškov.

Med tema dvema organizacijama obstaja razlika le v tem, da organizacija Osebe A svoje prostovoljce spodbudi, da pred odhodom v tujino zbirajo donacije, s katerimi pokrijejo svoje stroške bivanja v gostiteljski lokalni skupnosti, medtem ko si potne

stroške krijejo sami. Gre za resnost, saj ne bi bilo pravično, če bi bil denar, ki bi lahko pomagal gostiteljem in namenu prostovoljskega programa, porabljen za letalske karte in bi imel gostitelj z njimi stroške.

V nasprotju z Osebo A in Osebo B, Oseba C vztrajno zastopa mnenje, da naj prostovoljci zaradi opravljanja prostovoljstva v tujini ne bi imeli kakršnihkoli stroškov. Poudarja tudi, da biti prostovoljec pomeni vlagati svoj čas, ne pa svojega denarja. Meni, da slednje šteje tudi kot najbolj etično in je pomembno, da v zameno za svoj čas, poleg pokritih stroškov, prostovoljci dobijo tudi izkušnjo, ki jih bo obogatila z novimi znanji in pogledom na svet.

Pomembno je tudi to, da se zavedamo, da obstaja veliko organizacij, ki nimajo sredstev, s katerimi bi nastale stroške lahko same poravnale, zato se prostovoljske organizacije poslužujejo drugih načinov pokritja stroškov. Tega se organizacije naših treh intervjuvancev zelo dobro zavedajo. Oseba B trdi, da dandanes NVO v tujini dobivajo večje finančne spodbude za kratkotrajne programe prostovoljskega dela, saj povpraševanje za njih raste. Prav to pa je razlog, da gre vse manj denarja za večje projekte.

Vse tri osebe, ki smo jih intervjuvali, poudarjajo pomembnost predhodnega usposabljanja posameznikov pred odhodom na prostovoljsko delo v tujino. Usposabljanje nastopi po izboru prostovoljcev in kvaliteta njegove izvedbe leži v rokah pošiljajočih prostovoljskih organizacij. Usposabljanja zajemajo vse od priprave na medkulturnost, kulturni šok, bivanje v skupini, do motiviranja bodočih prostovoljcev. Izobraževanja so pogoj za sodelovanje v prostovoljskih projektih. Usposabljanje pomaga pri preprečevanju negativnih učinkov prostovoljstva na gostitelje, kot na primer preprečevanje superiornega odnosa prostovoljcev do gostiteljev, vsiljevanje prepričanj, vrednot in prioritet prostovoljcev gostiteljem. Pošiljajoča prostovoljska organizacija z usposabljanji pomaga preprečiti diskriminacijo, neučinkovitost in druge možne težave, ki bi jih prostovoljci povzročili v gostiteljski skupnosti. Oseba C poudarja, da je pomembno dobro pripraviti prostovoljca in mu postaviti realna pričakovanja, ga pripraviti tako, da bo vedel, kaj je njegovo delo.

Organizacija, ki jo zastopa Oseba B, kandidate pred odhodom v tujino pripravi skozi cikel večih usposabljanj, ki so odvisna od dolžine in vrste projektov. Usposabljanja lahko trajajo en dan ali tri dni za krajše projekte in tudi do pet dni za daljše projekte. Ker organizacija, iz katere prihaja Oseba A, na prostovoljsko delo v tujino pošilja zgolj skupine, se jim zdi pomembno, da se v vsaki izmed skupin določi koordinatorja skupine. Naloga koordinatorja je skrb za komunikacijo znotraj skupine, gostiteljske lokalne skupnosti in s pošiljajočo prostovoljsko organizacijo. Za koordinatorje usposabljanje zajema pet vikendov, medtem ko za ostale udeležence traja le tri vikende.

Mentorstvo se izvaja v času, ko prostovoljec biva v tuji lokalni skupnosti in opravlja prostovoljsko delo. Vsakemu prostovoljcu, ki se udeležuje mednarodnega prostovoljstva, mora pošiljajoča prostovoljska organizacija določiti mentorja. Mentor mora biti oseba, ki osebo pripravi na odhod, je s prostovoljcem v kontaktu tekom celotnega projekta, skrbi za njegovo varnost, ga obvešča o pomembnih dogodkih ter mu po povratku pomaga pri ponovni integraciji v domače okolje.

V vseh treh organizacijah mentorstvo jemljejo zelo resno. Mentorji in prostovoljci naj bi se dogovorili za neko obliko sporočanja, ki se ga bo prostovoljec tekom svojega bivanja v tujini posluževal, in tako mentorja obveščal o svojem počutju, potrebah, težavah in drugih doživetjih. Mentor ne pomaga le pri usmerjanju prostovoljca, temveč je tudi neke vrste prijatelj, ki po vrnitvi pomaga ovrednotiti izkušnjo, ki jo je prostovoljec doživel. Z mentorstvom vse tri organizacije zagotavljajo, da se prostovoljec vseskozi drži dogovorov o prostovoljskem delu in deluje etično in odgovorno do gostujoče lokalne skupnosti. Prav tako pa omogoča, da se gladijo možni nesporazumi med prostovoljcem in gostujočo lokalno skupnostjo ter tako spodbuja boljši medkulturni dialog ter sodelovanje.

Mentor že medtem ko je prostovoljsko delo v teku, skupaj s prostovoljcem evalvira dogajanje in doživljanje bivanja prostovoljca v gostujoči lokalni skupnosti. Prav tako naj bi pri varovancih (prostovoljcih) spodbujal vsakodnevno samorefleksijo. Ko se prostovoljci vrnejo nazaj iz tujine, naj bi se en mesec po vrnitvi izvedla evalvacija, ki je pomembna tako za prostovoljce kot tudi za pošiljajočo prostovoljsko organizacijo in gostujočo lokalno skupnost. Oseba A pravi, da imajo v njihovi organizaciji večkratno evalvacijo. Poleg sprotne evalvacije in evalvacijskega srečanja se poslužujejo tudi

evalvacijskih vprašalnikov, ki jih mora izpolniti vsak udeleženec prostovoljskega dela in gostitelji. V organizaciji Osebe C se evalvacija najprej izvede individualno s prostovoljcem, šele nato pa se skupaj zberejo vsi prostovoljci in evalvirajo to, kar se jim je dogajalo, kakšna čustva jim je prostovoljska izkušnja vzbudila in kakšni so rezultati njihovega dela. Mesec kasneje naj bi prostovoljci uspeli že bolje refleksirati doživeto. Organizacija, ki jo zastopa Oseba B, skuša prostovoljce po vrnitvi ne le integrirati nazaj v skupnost, ampak jih tudi vključiti v programe kluba prostovoljcev, česar pa se na nek način poslužuje tudi organizacija Osebe C. Oseba C pravi, da je prostovoljsko delo proces učenja v drugih okoliščinah in da omogoča, da vidimo stvari z drugega zornega kota. Najbolj pomembno pa je, da te izkušnje nenazadnje prenesemo tudi v svojo domačo skupnost in ne ostanemo pasivni v svojem nadaljnjem vsakodnevnem življenju.

Pošiljajoče prostovoljske organizacije z evalvacijo lahko lažje ocenijo uspeh svojih programov in tako v prihodnosti bolje organizirajo programe prostovoljskega dela v tujini. Našim trem intervjuvancem je evalvacija izredno pomembna. Ni pomembna le za prostovoljce, ampak tudi za zagotavljanje etičnosti nadaljnjih programov mednarodnega prostovoljstva.

3.7 DRUGE UGOTOVITVE

Tekom našega raziskovanja smo večkrat naleteli na problematiko poimenovanja in definiranja tega, kdo je mednarodni prostovoljec in kdo turist-prostovoljec. Kot smo že mnogokrat v tej nalogi zapisali, je meja med omenjenima zelo tanka. Čeprav za namene turističnega gospodarstva termin turist-prostovoljec povsem ustreza, pa je, ko govorimo o posameznikih, ki se udeležujejo mednarodnega prostovoljstva, in pošiljajočih nevladnih organizacij, uporaba tovrstnega poimenovanja velikokrat nezaželjena. Oseba C nam je med intervjujem zaupala, da se razlika med prostovoljcem in turistom-prostovoljcem skriva v tem, v kolikšni meri se prostovoljec integrira v lokalno skupnost, ali ga ta sprejme medse ter kako se nato tam počuti.

ZAKLJUČEK

Pošiljajoče prostovoljsko turistične organizacije v nasprotju z nevladnimi pošiljajočimi organizacijami nimajo urejene zakonodaje, ki bi urejala področje prostovoljskega turizma. ZProst (2011) je dobro temeljno izhodišče, ki nevladnim prostovoljskim organizacijam pomaga pri njihovem etičnem delovanju in izvajanju programov mednarodnega prostovoljstva. Kljub temu, se nam postavlja vprašanje zanesljivosti, saj poleg ZProst nismo zasledili, da bi za nadzor nad etičnim delovanjem nevladnih pošiljajočih organizacij skrbela kakršnakoli druga organizacija.

Cilj te zaključne projektne naloge je bil s pomočjo polstrukturiranih intervjujev preučiti, kako in koliko pošiljajoče organizacije upoštevajo etična načela prostovoljstva navedena v ZProst (2011) in kaj je pomen etičnih načel prostovoljstva. Menimo, da so bili cilji doseženi in bomo v nadaljevanju uspeli izpostaviti glavne značilnosti etično izvedenih prostovoljsko turističnih programov ter možnosti za izboljšave.

Ta naloga je namenjena boljšemu razumevanju prostovoljskega turizma pri nas kot tudi njegovih vplivov na lokalne skupnosti ter kako lahko upoštevanje etičnih načel ZProst pomaga pri vzpostavitvi bolj etičnega delovanja tovrstnih programov. Ugotovili smo, da ima Slovenija z ZProst dober izhodiščni temelj za zagotavljanje etičnosti prostovoljskega turizma. Na podlagi intervjujev smo ugotovili, da zakon po mnenju naših sogovornikov iz nevladnih organizacij upoštevajo zgolj oni sami, ne pa tudi profitno usmerjene prostovoljske organizacije, ki v našo raziskavo niso bile vključene.

Glede na teoretična izhodišča in s pomočjo odgovorov intervjuvancev smo uspeli določiti etična načela prostovoljstva, ki predstavljajo področja, katerim bi pošiljajoče prostovoljsko turistične organizacije morale posvetiti več pozornosti. To so:

- načelo prepovedi diskriminacije,
- načelo prepovedi izkoriščanja prostovoljcev in
- načelo nadvarnosti prostovoljskega dela.

Pri načelu varstva otrok, mladoletnih oseb in oseb, ki jim je delno ali v celoti odvzeta poslovna sposobnost, ter načelu nezdržljivosti in brezplačnosti prostovoljstva,

ugotavljamo dosledno upoštevanje. Tako NVO kot tudi organizacije znotraj turističnega sektorja naj ne bi imele težav z upoštevanjem teh dveh členov zakona.

Pri načelu o prepovedi diskriminacije smo ugotovili, da je za upoštevanje tega načela ključno dobro oblikovanje prostovoljskih programov, izbor zanesljivih in odgovornih partnerjev, etična promocija in proces izbora prostovoljcev.

S pomočjo intervjujev smo ugotovili, da vse tri intervjuvane osebe poudarjajo pomembnost sodelovanja in sooblikovanja programov mednarodnega prostovoljstva skupaj z gostujočo lokalno skupnostjo oziroma z zanesljivo gostujočo lokalno organizacijo. Predvsem naj bi sodelovanje temeljilo na medsebojnem zaupanju, etičnosti in enakopravnosti. Z enakopravno vpletenostjo gostujoče lokalne skupnosti v proces oblikovanja programov mednarodnega prostovoljstva pošiljajoče prostovoljske organizacije omogočajo optimalno zadovoljitev potreb in želja gostujoče lokalne skupnosti. S tem se možnosti za diskriminacijo bistveno zmanjšajo, saj se tekom sodelovanja že odvija medkulturni dialog. Opažamo tudi prednost mednarodnih mrež NVO, ki združujejo prostovoljske organizacije, saj omogočajo še večji prostor za medkulturno sodelovanje. S tem lahko vzpostavimo vzporednico z mnenjem Raymonda in Halla (2008) o pomembnosti sodelovanja za medsebojno razumevanje in oblikovanje etičnih programov prostovoljskega turizma in mednarodnega prostovoljstva.

Promocija kot močan akter znotraj turističnega sektorja je izredno pomembna tudi za NVO, če želijo pridobiti odgovorne prostovoljce, ki bodo tekom svojega prostovoljnega dela v tujini upoštevali etična načela prostovoljstva. Na podlagi odgovorov intervjuvanih oseb ugotavljamo, da etična promocija vodi do lažje pridobitve primernih in odgovornih kandidatov in odgovarja na trditev Raymonda (2008), da so programi prostovoljskega turizma prevečkrat usmerjeni k zgolj vabljeni, ne pa tudi realni etični promociji. K temu pripomore tudi končni razgovor s kandidati, ki organizacijam omogoči, da bolje spoznajo potencialne prostovoljce in se prepričajo, ali njihova prepričanja, načela in vrednote ustrezajo potrebam programov mednarodnega prostovoljstva.

Pri načelu varstva uporabnikov prostovoljskega dela opažamo zgolj eno odstopanje od ZProst. Načelo zatrjuje, da naj bi imeli prostovoljci, ki delajo z deprivilegiranimi skupinami, posebno usposabljanje. Odstopanje se kaže pri izvajanju kratkoročnih

projektov, pri katerih naj za udeležbo ne bi bilo treba imeti posebnih sposobnosti oziroma posebnih priprav. Kljub temu da naj bi bila večina takšnih projektov po pričevanju naših intervjuvancev bolj fizične narave, pa so prav kratkoročni projekti med strokovnjaki (Guttentag, 2009; Lough, 2004) označeni kot osrednji problem prostovoljskega turizma.

Ugotavljamo, da je načelo prepovedi izkoriščanja prostovoljcev znotraj organizacij intervjuvanih oseb, dosledno upoštevano. Izbrane organizacije s svojo dejavnostjo kot NVO ne pridobivajo premoženja. Opažamo pa, da je popolno upoštevanje tega načela oteženo, saj so tovrstni programi večinoma financirani s strani vladnih organov. Mnogokrat sredstev za programe mednarodnega prostovoljstva ni dovolj, zato si morajo stroške, ki naj bi jih pošiljajoče organizacije poravnale s pomočjo razpoložljivih sredstev, v neki meri prostovoljci poravnati sami.

Za načelo nadvladnosti prostovoljskega dela ugotavljamo, da ga izbrane pošiljajoče prostovoljske organizacije ustrezno upoštevajo. Znotraj tega načela organizacije intervjuvanih oseb poudarek postavljajo na podpis dogovora o prostovoljskem delu, stroške, vezane na opravljanje mednarodnega prostovoljskega dela, usposabljanje prostovoljcev, mentorstvo in evalvacijo.

Ugotovili smo, da si s pomočjo dogovora o prostovoljstvu tako prostovoljci kot tudi pošiljajoča organizacija zagotovijo, da se vsi zavedajo svojih pravic in dolžnosti. Dogovor o etičnem delovanju morata spoštovati obe strani: tako izbrane pošiljajoče organizacije kot tudi prostovoljci.

Na področju stroškov vezanih na opravljanje mednarodnega prostovoljskega dela smo ugotovili, da je predstavljenim organizacijam najpomembnejše to, da ti niso v breme gostujočim lokalnim skupnostim. Opažamo tudi obstoj različnih mnenj med intervjuvanci o tem, ali je sprejemljivo, da si prostovoljci včasih sami krijejo stroške prevoza in stroške kotizacije.

Vsi trije predstavniki pošiljajočih prostovoljskih organizacij izvajajo usposabljanje za prostovoljce preden se ti odpravijo na mednarodno prostovoljsko delo. Usposabljanje se navezuje na načelo o nadvladnosti prostovoljskega dela in upošteva načelo o

prepovedi diskriminacije. Tekom našega raziskovanja smo ugotovili, da organizacije naših intervjuvancev usposabljanja izvajajo na različne načine. Iz tega lahko sklepamo, da je za najboljšo učinkovitost usposabljanje pomembno prilagoditi glede na potrebe posameznih programov mednarodnega prostovoljstva. Palacios (2010) se je spraševal, ali imajo prostovoljci iz zahodnjaških držav dovolj sposobnosti za nudenje pomoči gostujoči lokalni skupnosti. Ugotovili smo, da so slovenski NVO pri zagotavljanju le-te dovolj učinkoviti.

S pomočjo intervjujev smo uspeli osvetliti tudi pomembnost mentorstva, ki pomaga pri spremljanju in vrednotenju izkušnje mednarodnega prostovoljstva. Ugotavljamo, da je mentorstvo ključ za vzdrževanje etičnega delovanja prostovoljcev tekom izkušnje mednarodnega prostovoljstva. Mentorji pomagajo tudi pri evalvaciji, za katero tako kot tudi drugi avtorji (Ong et al., 2011) ugotavljamo, da ima nadvse velik pomen za bolj etično izvedbo programov mednarodnega prostovoljskega dela v prihodnosti. Z evalvacijo se izbrane organizacije prepričajo, ali so dosegle namen programa mednarodnega prostovoljstva. Intervjuvane osebe se zavedajo pomembnosti evalvacije, ki nudi prostor za izboljšave in je pomembna tako za pošiljajočo prostovoljsko organizacijo kot tudi za gostujočo lokalno skupnost. To pa ponovno potrjuje pomen dobrega sodelovanja med tema dvema interesnima skupinama.

Ugotovili smo, da je ZProst dober temelj za spodbujanje etičnosti programov mednarodnega prostovoljstva. Menimo, da bi bilo prav zaradi tega dobro, da ga spoštujejo in upoštevajo tudi pošiljajoče organizacije, ki delujejo znotraj turističnega sektorja.

Postavlja pa se nam vprašanje, ali je lahko profitabilnost v okoliščinah prostovoljskega dela sploh etična? Ali je lahko prostovoljski turizem kot dobičkonosna dejavnost sploh možen? Naši intervjuvanci imajo na to vprašanje negativen odgovor. ZProst namreč jasno zatrjuje, da je kakršnakoli uporaba prostovoljskega dela z namenom pridobivanja ali povečevanja premoženjske koristi pošiljajoče prostovoljske organizacije prepovedana (2011). Prostovoljski turizem kot gospodarska dejavnost je tako protisloven že v svojem bistvu, zato ne preseneča dejstvo, da ostaja to področje zaenkrat precej neurejeno. Prav na ta problem pa opozarjajo tudi drugi (Gutentag, 2009; Sin, 2009; Sin, 2010; Raymond, 2008).

Raziskava je pokazala, da največji problem predstavljajo kratkotrajni programi prostovoljstva v tujini, pri katerih niti NVO v Sloveniji, ki so vključeni v mreže mednarodnih prostovoljskih organizacij, od udeležencev ne zahtevajo posebnih znanj in sposobnosti. ZProst ne ločuje kratkotrajnih od dolgotrajnih programov prostovoljstva, zato bi izobraževanja morala potekati tudi za krajše programe. Njihov cilj je namreč kljub kratkotrajnosti še vedno pozitiven vpliv na lokalno skupnost in so prostovoljci tudi v tovrstnih programih vpleteni v medkulturni dialog, ki od njih zahteva primerno obnašanje in ravnanje. Etično ustreznost krajših programov prostovoljstva bi bilo zato treba natančneje preučiti.

Problematična je tudi participacija prostovoljcev pri kritju stroškov prostovoljskega dela. V organizacijah Osebe A in B morajo tako prostovoljci sami poravnati stroške kotizacije in potne stroške, ker so sredstva delovanja organizacij premajhna. Zanimivo pa je, da predstavnika teh dveh prostovoljskih organizacij participacije prostovoljcev pri kritju stroškov prostovoljskega dela ne zaznavata kot problematičnega ali neskladnega z etičnimi načeli prostovoljstva. Morebiti pa prav to ponazarja, da se pomen etičnosti prilagaja razmeram, v katerih prostovoljske organizacije delujejo. Strokovna razprava o tem, kaj je v tem primeru etično in kaj ne, bi bila vsekakor v korist tako prostovoljskih NVO kot tudi prostovoljcem in skupnostim, ki tuje prostovoljce gostijo.

Zdi se, da raziskave prostovoljstva pomena evalvacije prostovoljskega dela doslej še niso obravnavale, ta raziskava pa je pokazala, da igra evalvacija pomembno vlogo pri vrednotenju uspešnosti posameznih prostovoljskih programov v tujini in hkrati zagotavlja pogoje za iskanje izboljšav, ki pa so še kako pomembne za bolj etično delovanje pošiljajočih prostovoljskih organizacij. Vezano na evalvacijo opažamo tudi to, da po mnenju NVO evalvacija zaključenega prostovoljskega dela prostovoljcem pomaga, da svoja znanja prenesejo v domačo lokalno skupnost in s tem postanejo aktivnejši državljani. Tu se jasno kaže temeljna razlika, ki loči cilje NVO od ciljev turističnih organizacij po zaslužku.

Ugotovimo pa lahko tudi to, da bi bile potrebne še nadaljnje raziskave, ki bi med drugim natančneje osvetlile povezanost etičnih načel in lokalnih skupnosti, razumevanje etičnih načel in njihovo upoštevanje med dobičkonosnimi pošiljajočimi prostovoljskimi

organizacijami, organizacijami gostujočih lokalnih skupnosti in prostovoljci, ki se krajših ali daljših prostovoljskih programov udeležujejo. Potrebna bi bila tudi raziskava podobe prostovoljskega turizma v Sloveniji in tujini, saj bi ugotovitve te raziskave lahko razkrile, kje vse bi še bilo treba večjo pozornost posvetiti etičnim načelom prostovoljstva.

Kot rečeno, ugotovitve te raziskave so pokazale, da bi bilo dobro odpreti javno razpravo o nekaterih vprašanjih, kot na primer, ali je prostovoljsko delo v tujini sploh turizem, ali je prostovoljski turizem zavoljo etičnosti sploh lahko dobičkonosen. Morebiti bi bilo treba tudi premisliti, ali bi se vloga edinega izvajalca programov prostovoljskega turizma morala vrniti nazaj v roke nevladnih organizacij, ki zastopajo etična načela prostovoljstva in interese lokalne skupnosti? Gresta dobičkonosnost in etičnost lahko z roko v roki in ali bi bilo za namene turističnega sektorja treba zakon prilagoditi?

Načeti bi morali tudi vprašanje kratkoročnih prostovoljsko turističnih programov, ki za nekatere NVO ne pomenijo kršenja etičnosti, čeprav jih strokovnjaki (Guttentag, 2009; Lough, 2004) označujejo kot najbolj problematičen del prostovoljskega turizma.

Raziskava je končno pokazala tudi to, da predstavlja Zakon o prostovoljskem delu in njegovo doslednje upoštevanje dobro podlago za prostovoljsko delo ne samo doma, ampak tudi v okoliščinah, ko prostovoljci odpotujejo na prostovoljsko delo v tujino. Slovenija je tako lahko vzor drugim državam, ki zakona na tem področju bodisi še nimajo ali pa ga premalo upoštevajo. Zakon o prostovoljstvu bi lahko za turistični sektor pomenil priložnost za jasnejšo pravno opredelitev okvirjev prostovoljstva in etičnega turističnega razvoja, ki jih v svetu po trditvah Sin (2010) primanjkuje. Kljub temu da ZProst (2011) dobičkonost opredeljuje kot kršitev etičnih načel, pa verjamemo, da to ne zapira vrat turizmu v svet etičnega prostovoljstva. Prav nasprotno! Prepričani smo, da lahko prostovoljski turizem z ustrezno in etično načrtovanimi, izpeljanimi in evalviranimi programi pomaga pri širjenju načel prostovoljstva in nenazadnje tudi povzroči, da se posamezniki, ki se udeležujejo prostovoljskega turizma, po povratku aktivno vključijo nazaj v družbo.

SEZNAM UPORABLJENIH VIROV

Brown, S. (2005). Travelling with a purpose: Understanding the motives and benefits of volunteer vacationers. *Current Issues in Tourism*, 8(6), 479–449.

Brown, S. in Morrison, A. (2003). Expanding volunteer vacation participation: An explanatory study on the Mini-Mission concept, *Tourism Recreation Research*, 28(3), 73–82.

Butcher, J. in Smith, P. (2010). 'Making a Difference': Volunteer Tourism and Development. *Tourism Recreation Research*, 35(1), 27–36.

Callanan, M. in Thomas, S. (2005). Volunteer tourism: Deconstructing volunteer activities within a dynamic environment. V M., Novelli (Ur.), *Niche tourism: Contemporary issues, trends and cases* (str. 183–200). Wallington: Elsevier.

Guttentag, D. (2011). Volunteer Tourism: As Good as It Seems? *Tourism Recreation Research*, 36(1), 69–74.

Guttentag, D. A. (2009). The Possible Negative Impacts of Volunteer Tourism. *International journal of tourism research*, 11(6), 537–551.

Lough, B. J. (2014). Social Work Perspectives on International Volunteer Service. *British Journal of Social Work*, 44(5), 1340–1355.

Matthews, A. (2008). Negotiated selves: Exploring the impact of local-global interactions on young volunteer travellers. V K. D., Lyons in S., Wearing (Ur.), *Journeys of discovery in volunteer tourism: International case study perspectives* (str. 101–117). Cambridge: CAB International.

McGehee, N. (2011). Oppression, emancipation, and volunteer tourism. *Annals of Tourism Research*, 39(1), 84–107.

McGehee, N. in Santos, C. A. (2005). Social change, discourse and volunteer tourism. *Annals of Tourism Research*, 32(3), 760–779.

McIntosh, A. J. in Zahra, A. (2008). Journeys for experience: the experiences of volunteer tourists in an indigenous community in a developed nation - a case study of New Zealand. V K. D., Lyons In S., Wearing (Ur.), *Journeys of discovery in volunteer tourism: international case study perspectives* (str. 166–181). Cambridge: CAB International.

Mostafanezhad, M. (2013). The politics of aesthetics in volunteer tourism. *Annals of Tourism Research*, 43, 150–169.

Mostafanezhad, M. (2014). Locating the tourist in volunteer tourism, *Current Issues in Tourism*, 17(4), 381–384.

Ong, F., Pearlman, M. in Lockstone-Binney, L. (2011). An examination of not-for-profit volunteer tourism sending organisations' guiding considerations that influence volunteer tourism programmes. *World Leisure Journal*, 53(4), 296–311.

Palacios, C. M. (2010). Volunteer tourism, development and education in a postcolonial world: conceiving global connections beyond aid. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(7), 861–878.

Raymond, E. M. in Hall, C. M. (2008). The Development of Cross-Cultural (Mis)Understanding Through Volunteer Tourism. *Journal of sustainable tourism*, 16(5), 530–543.

Raymond, E. (2008). "Make a Difference!": The Role of Sending Organizations in Volunteer Tourism. V Lyons, K. D. and Wearing, S. (Ur.), *Journeys of Discovery in Volunteer Tourism: International Case Study Perspectives* (str. 48–63). Cambridge: CAB International.

Simpson, K. (2004). 'Doing development': the gap year, volunteer-tourists and a popular practice of development. *Journal of International Development*, 16(5), 681–

692.

Sin, H. L. (2009). Volunteer tourism —“Involve me and I will learn”? *Annals of Tourism Research*, 36(3), 480–501.

Sin, H. L. (2010). Who are we responsible to? Locals’ tales of volunteer tourism. *Geoforum* 41(6), 983–992.

Tomazos, K. in Butler, R. (2009). Volunteer tourism: the new ecotourism? *Anatolia*, 20(1), 196–212.

Tomazos, K. in Cooper, W. (2012) Volunteer tourism: At the crossroads of commercialisation and service? *Current Issues in Tourism*, 15(5), 405–423.

Tourism Research & Marketing Group. (2008). *Volunteer tourism: A global analysis*. Barcelona: Atlas.

Wearing, S. (2001). *Volunteer tourism: Experiences that make a difference*. Wallingford: CAB International.

Wearing S. (2004). Examining best practice in volunteer tourism. V R., Stebbins in M., Graham (Ur.), *Volunteering as Leisure/Leisure as Volunteering: An International Assessment* (str. 209–224). Cambridge: CABI Publishing.

Zakon o prostovoljstvu/ZProst. (2011) *Uradni list Republike Slovenije*, (1/2011), 10.

PRILOGE

Priloga 1: Vprašanja za intervju

1. Kakšna sta poslanstvo in vizija organizacije, ki jo zastopate?
2. Kakšna dela so po vašem mnenju primerna za prostovoljce v tujini?
3. Kako oblikujete svoje programe prostovoljstva v tujini?
4. Kdo so vaši ključni partnerji v tujini?
5. Kako poteka sodelovanje z njimi?
6. Kako promovirate svoje programe?
7. Kako poteka postopek od prijave prostovoljca na prostovoljno delo v tujini pa vse do prihoda nazaj iz tujine?
8. Kako merite uspeh prostovoljskega programa?
9. Na kakšen način vam pri vašem delu pomaga oziroma vas omejuje Zakon o prostovoljstvu?
10. Kaj za vas pomeni etično delovanje prostovoljskih programov v tujini?